

AGESILAUS

CORNELIUS NEPOS¹
Çeviren: Gökhan KAĞNICI²

AGESILAUS³

1- Lakedaemonialı Agesilaus, yalnızca diğer yazarlar tarafından değil aynı zamanda Sokrates'in öğrencisi seçkin yazar Ksenophon tarafından da övüldü. Çünkü onun en yakın dostuydu. O, taht konusunda ilkin kardeşinin oğlu Leotychides ile rekabete girişti. Çünkü Lakedaemonialıların atalarından kalma bir gelenekleri vardı; buna göre onların her zaman, gerçek olmaktan daha ziyade sözde olan, iki kralları oldu. Krallar Herakles soyundan olan Sparta'nın ilk kralları Prokles ve Eurysthenis'in neslinden iki aileye mensuptular. Onlardan

---

¹ “Cornelius Nepos Gallia Cisalpina’da doğmuştur. Doğum ve ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, İ.Ö. 99–24 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır. Gençliğinde Roma’ya yerleşmiş, yaşamının büyük bölümünü orada geçirmiştir. Çağının ünlü kişilerinden Cicero ve yakın arkadaşı Atticus ile yazışmalar yapmıştır. Şair Catullus’un övgüsünü kazanmıştır. Cornelius Nepos’un bize kadar uzanan en önemli eseri, *De Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium*’dur. Bu kitap, *De Viris Illustribus* adlı on altı kitaplık yapıtının bir bölümü olsa gerektir. Yazarın, *De Historicis Latinis* adlı eserinden günümüze yalnızca iki yaşam öyküsü kalmıştır. Ayrıca üç kitaplık bir dünya tarihi olan *Chronica*’dan, beş kitaplık kısa öyküleri içeren *Exempla*’dan günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Cornelius Nepos’un dili yalındır, düşüncelerini genellikle kısa cümlelerle anlatmaya çalışır. Onun yazıları kişileri yüceltici niteliktedir, ancak günümüze değin gelen ilk yaşam öyküsü yazarı olması açısından oldukça önemli bir yazardır.” (Cornelius Nepos, “Hamilcar ve Hannibal”, Çev. Mehmet Ali Kaya, *Belleter* LIV/211 (1991), 1221–1232).

² Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. E-Posta: ege525@gmail.com.

³ Cornelius Nepos’un (İ.Ö. 99-24) “De Viris Illustribus” (Ünlü Kişiler) adlı eserinden Türkçe’ye çevrilmiştir. Çeviri için Loeb Classical Library’nin kullandığı Latince metin takip edilmiştir. Bu çalışma Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Doktora Programında Prof. Dr. Mehmet Ali Kaya’nın verdiği “Latince Metin Okuma” derslerinde yapılan Cornelius Nepos okumaları neticesinde, Nepos’un biyografilerinden Agesilaus’un çevrilmesi ve Prof. Dr. Mehmet Ali Kaya’nın bu çeviriyi tekrardan gözden geçirip düzenlemesiyle ortaya çıkmıştır.

herhangi birisinin, diğer ailenin yerine kral yapılmasına izin verilmezdi. Böylece her biri kendi haleflğine sahip çıktı. İlk tahttayken ölmüş olan kralın çocuklarından en büyük olana öncelik verilirdi. Şayet bir erkek evlat bırakmamışsa o zaman akrabalarından en yakın olanı kral seçilirdi. Agesilaus'un kardeşi kral Agis, Leotychides isimli bir çocuk bırakarak ölmüştü. Onu hayattayken tanımadı; sadece ölüm yatağındaiken kendisinin olduğunu söyledi. Bu kişi amcası Agesilaus'a karşı taht için mücadele etti, fakat bu konuda başarılı olamadı. Çünkü önceden ifade ettiğimiz gibi hizipçi ve o zamanın güçlü kişisi Lysander'in desteğiyle Agesilaus tercih edilmişti.

2- Agesilaus tahta çıkar çıkmaz Lakedaemonialıları orduyu Asia'ya göndermeye ikna etti ve Asia'da savaşmanın, Avrupa'da savaşmaktan daha gerekli olduğunu belirterek krala karşı savaş açtı. Çünkü Artakserkses'in⁴ Yunanistan'a yollamak üzere bir donanma ve piyade birliği hazırladığına dair haberler yayılmıştı. Agesilaus fırsat eline geçince o kadar hızlı bir şekilde hareket etti ki, kralın satraplarının onun yola çıktığından haberi olmadan ordusuyla birlikte Asia'ya ulaştı. Neticede herkesi hazırlıksız ve habersiz yakaladı. Kralın komutanları arasında en yetkili olan Tissaphernes onun gelişini haber almıştı. Kral ve Lakedaemonialılar arasında uzlaşma sağlamak için onları ciddiye alıyormuş izlenimi vererek, Lakedaemonialıdan barış istedi, fakat gerçek amacı birliklerin hazırlanmasıydı. Sonuçta 3 aylık bir süre kazandı. Bununla birlikte her iki tarafta hile yapmadan anlaşmaya sadık kalacağına söz verdi. Bu anlaşmaya en çok Agesilaus sadık kaldı, fakat Tissaphernes tam tersine savaşa hazırlanmak dışında hiçbir şeyle ilgilenmedi. Agesilaus bu durumun farkında olsa da, yine de yeminine sadık kaldı; böyle davranarak çok büyük bir avantaj elde ettiğini ifade etti, çünkü Tissaphernes yeminini bozarak hem adamlarını kendinden uzaklaştırdı, hem de tanrıların öfkesini üzerine çekti. Fakat Agesilaus sözüne sadık kalarak ordusuna güven aşıladı. Tanrılar onlarla birlikteyken o adamlar da onlara karşı daha dostça yaklaştı. Çünkü onlar dürüstlüğü koruyanı gördüğü kişiyi tercih etmeye alışıktilar.

3- Anlaşmanın süresi dolunca barbar kendisinin Karia'da çok sayıda konutu olduğundan ve o bölgenin o zamanda çok zengin olduğu bilindiğinden⁵ düşmanların bilhassa oraya saldıracağından hiç kuşku duymuyordu. Herkes

⁴ Kastedilen Artakserkses Mnemon'dur.

⁵ Karia'dan daha ziyade Lydia bölgesi olmalıdır.

birliklerini oraya yığmıştı. Ama Agesilaus yönünü Phrygia'ya yöneltmiş ve Tissaphernes harekete geçmeden önce orasını yakıp yıkmıştı. Askerleri büyük ganimetle zenginleştikten sonra ordusunu kışı geçirmek üzere Ephesus'a geri götürdü ve orada silahlar için imalathaneler inşa edip büyük bir azimle savaşa hazırlandı. Silahların çok dikkatli hazırlanması ve çok gösterişli donatılması için bu işte büyük azim gösterenleri ödüllendireceğini söyledi. Agesilaus, diğerlerine üstün gelenleri büyük armağanlarla ödüllendirerek aynı yöntemi değişik uygulamalarla sürdürdü. Böylece bu yolla ordunun hem çok daha donanımlı hem de çok daha eğitimli olmasını sağlamış oldu. Kışlaktan birlikleri çıkarmanın zamanı geldiği anlaşıldığında, Agesilaus, eğer alenen gideceği yeri söylese düşmanın kendisine inanmayacağından ve karargâhlarını diğer bölgelere kuracağını açıkça söylemiş olduğu için farklı bir şey yapacağından kuşku duymayacaklarını anladı. Bu yüzden o, Sardes'e ilerleyeceğini söylediği halde Tissaphernes onun Karia'yı koruması gerektiğini düşündü. Fakat Tissaphernes'in bu konudaki öngörüsü işe yaramadı ve yanlış yargıya varmış olduğunu anladı. Adamlarını korumak için çok geç kalmıştı, çünkü oraya geldiğinde Agesilaus birçok yere saldırmış ve çok sayıda ganimet ele geçirmişti. Bununla birlikte Lakedaemonialı, düşmanın süvari bakımından üstün olduğunu anladığı için hiçbir zaman onlarla açık alanda karşı karşıya gelmedi ve piyadenin çok etkili olduğu yerlerde savaşa tutuştu. O, bu şekilde savaşa her ne kadar sık tutuşmuş olursa olsun çok daha üstün düşman kuvvetlerini yenmiş ve Asia'daki savaşlarla herkesin gözünde fatih olarak görülecek kadar meşhur olmuştu.

4- Agesilaus artık Persia'ya doğru ilerlemeyi ve bizzat krala saldırmayı planlarken yurdundan ona Spartalı magistratların gönderdiği haber ulaştı: Atinalılar ve Boeotialılar, Lakedaemonialılara savaş açmıştı, geri dönmek için acele etmeliydi. Bu konuda ülkesine sadakati savaştaki yiğitliğinden daha az takdir edilen olmamalıdır. Muzaffer bir orduya komuta etmesi ve Pers krallığını ele geçirme konusunda inancı tam olmasına rağmen orada olmayan yüksek kamu görevlilerinin (=ephorosların) emirlerine itaat etmek için, sanki Sparta'daki Ephorlar⁶ meclisinin huzurundaki bir kişiymiş gibi, davaya çok büyük tevazu gösterdi. Keşke imparatorlarımız da onu kendilerine örnek

---

⁶ Romalı yazarların çoğu gibi Nepos da, Sparta'daki saray için Latince *comitium* terimini kullanmıştır.

alsalardı. Fakat konumuza dönelim. Agesilaus iyi bir saygınlığı en zengin krallığa tercih etti ve Asia'yı savaşıla ele geçirmektense ülkesinin yasalarına boyun eğmenin çok daha şereflice olduğuna karar verdi. Bu yüzden bu duygular içinde daha sonra birliklerini Hellespontus'u geçirdi ve Kserkses'in bir yılına mal olan yolu, o, hızlı hareket ederek otuz günde tamamladı. Böylece Peloponnesus'dan çok uzakta olmayan bir yere gelince Atinalılar, Boeotalılar ve onların müttefikleri Koronea'da onu durdurmaya kalkıştılar. Fakat onların hepsini büyük bir çarpışmada yendi. Gerçekten onun bu zaferine övgü çok büyük oldu. Çünkü çok sayıda düşman Minerva tapınağına sığınınca Agesilaus'tan onlara yapmak istediğı şeyin ne olacağı soruldu; o zaman savaşta birkaç sıyrık aldığı ve ona karşı silah kullanmış olan herkese kızgın olduğu belli olduğu halde dokunulmaz saydığı için barbarların heykel ve sunaklarını da büyük hürmetle korudu. Bu yüzden tanrılara dua edenlere zarar veren günahkarların çokluğunun önemsenmemesine ya da kutsallığın itibarını azaltanların tapınakları yağmalayanlardan daha şiddetli cezalandırılmamasına şaşırıldığını belirtti.

5- Bu savaştan sonra⁷ tüm savaş Korinthos yakınında yoğunlaştı, bu nedenle savaşı Korinthos savaşı denildi. Orada Agesilaus'un komutası altında tek bir savaşta on bin düşman öldürüldü. Bundan dolayı düşmanların gücü zayıflamış görülyordu. O ise aşırı ün hissinden öylesine uzaktı ki Yunanistan'ın geleceğı için yas tuttu, çünkü düşmanların hatası yüzünden, Agesilaus tarafından yenilenlerin birçoğı öldürülmüştü. Hâlbuki eğer mantıklı olsalardı, o kadar çok insanla, Yunanlılar Persleri cezalandırmayı başarabilirlerdi. Keza düşmanları surların içine sürdükten sonra birçokları Korinthos'a saldırmak için onu kışkırttığı zaman, bunun karakterine uygun düşmediğini söyledi. Zira vazifesinin, Yunanistan'ın en ünlü şehirlerine saldırmak değil yanlış yapanları yanlışlarından geri dönmeye zorlamak olduğunu söyledi. "Çünkü eğer barbarlara karşı bizimle birlikte yer alanları öldürmeye kalkışırsak, onlar sessiz kalırken, biz birbirimize saldırmış olacağız. Bu olunca onlar, istedikleri zaman bizi kolayca yeneceklerdir".

6- Bu arada Leuctra'da Lakedaemonialılar o ünlü yenilgiye maruz kaldı. Agesilaus, birçokları tarafından gitmek için baskı yapılmasına rağmen sanki bu

---

⁷ İ.Ö. 387'ye kadar.

sonuç içine doğmuş gibi oraya gitmek istememişti. Keza Epaminondas Sparta'ya saldırdığı sırada kentin duvarları yoktu. Agesilaus kendisinin ne denli yetenekli komutan olduğunu gösterdi ki, o zaman, o olmasaydı Sparta'nın da olmayacağını herkes anlamıştı. Aslında bu kritik zamanda onun kıvrak zekâsı herkesi kurtarmıştı. Çünkü bazı genç insanlar düşmanın gelişinden çok korktuğu için Thebe'ye kaçmak istedi ve şehrin dışında seçkin bir yeri ele geçirdiler. Agesilaus herhangi birisinin düşmanın tarafına geçmeye çalıştığının anlaşılmasının çok tehlikeli olacağını fark edip adamlarıyla birlikte oraya gitmiş ve onların iyi niyetle böyle bir şey yaptıklarına inanmış gibi gözükerek böyle bir yeri ele geçirdikleri için onları övmüştü. Ayrıca kendisi de bu şekilde olması gerektiğini vurgulamıştı. Böylece, yapmacık övgüsüyle, genç insanları geri kazanarak ve onunla birlikte olanların da katılmasıyla güvenli bir konum elde etti. Diğer taraftan bu olaya karışmayanların sayısı artarken, onlar hareket etmeye cesaret edemedi ve niyetlerinin bilinmediğini düşündüklerinden bu niyetleri açık etmeme konusunda çok istekliydi.

7- Leuctra savaşından sonra kuşkusuz Lakedaemonialılar hiçbir zaman kendilerine gelememi ve daha önceki üstünlüklerine ulaşamadılar. Bununla birlikte Agesilaus ne şekilde olursa olsun ülkesine yardım etmekten asla vazgeçmedi. Örnek vermek gerekirse Lakedaemonialıların paraya çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda, o, krala isyan edenlere yardım ederek onlardan büyük miktarlarda para almış ve bunu ülkesi için harcamıştı. Karakterinin bu özelliği, özellikle takdire şayandı. Krallar ile hükümdar ve devletlerden çok sayıda armağan almakla birlikte evine hiçbir zaman o armağanlardan götürmedi, asla Lakedaemonialıların yaşam ve giyim tarzlarına karışmadı. Agesilaus ailesinin atası Eurysthenes'in⁸ yaşadığı aynı evi kullanmakla yetindi. Eve giren bir kişi hiçbir özel zevk, hiçbir lüks belirtisiyle karşılaşmazdı. Bilakis evde çok fazla sadelik ve kanaatkârlık göze çarpardı. Bu tarzda döşenen bir evin mütevazı veya sıradan bir insanın evinden farkı yoktu.

8- Doğa böyle bir adama mükemmel bir akıl bahsetmede yardımcı oldu, ancak dış görünüş konusunda aynı durum söz konusu değildi. Çünkü hem boyu kısa ve zayıf hem de tek ayağı topaldı. Bu kusurlar onu oldukça çirkin gösteriyordu. Yabancılar görünüşüne baktıkları zaman onu küçümsüyorlardı.

---

⁸ Agesilaus, Eurysthenes değil, Procles soyundandı.

Ayrıca meziyetlerinin yeteri kadar hayranlık uyandırmayacağını da biliyorlardı. Ona seksen yaşındayken Mısır'daki Tachos'a yardım etmeye gitmek nasip oldu. Kıyıda adamlarıyla birlikte herhangi bir barınak olmadan, yere serilmiş üstünde deriden başka hiçbir şey bulunmayan hasırdan büyük bir yerde yattılar. Agesilaus'un yanındakilerin hepsi aynı şekilde, yırtık ve eski püskü elbiseleriyle yattılar. Bu halleriyle yalnızca aralarında bir kral olduğu anlaşılıyor, aynı zamanda çok zengin olmayan insanlar gibi gözüktüyorlardı. Gelişinin haberi krallığa ulaşır ulaşmaz ona her türden armağanlar sunuldu. Agesilaus'u sorduklarında, orada bulunanlardan biri olduğuna neredeyse hiç inanmadılar. Ona, kralları adına getirdiklerini sunduklarında; o anda gerekli olan et ve benzeri yiyecekler haricinde başka hiçbir şeyi kabul etmedi. Koku, çelenk ve tatlıları kölelerine dağıttı. Diğer malların geri verilmesini istedi. Bunun üzerine barbarlar onu çok daha fazla küçümsediler. Çünkü Agesilaus'un seçtiği şeylerin değeri hakkında bir fikir sahibi olmadığını zannettiler. Mısırdan döndükten sonra kral Nectanabis tarafından ona kendi ülkesine bağışlaması için iki yüz yirmi talentlik bir armağan verildi. Agesilaus Kyrene ve Mısır arasında bulunan Menelaus limanı olarak bilinen yere gittikten sonra hastalanarak öldü. Bunun üzerine arkadaşları cansız bedenini çabucak Sparta'ya götürebilmek amacıyla, bal olmadığı için⁹ balmumuyla mumyalayarak yurduna götürdüler.

---

⁹ Vatanı dışında başka bir yerde ölen Sparta kralları genellikle balla mumyalanırlar. Agesilaus'un dostları erimiş balmumu kullanmışlardır.